

Oponentský posudek disertační práce Mgr. Terezy Arndt

„Sémiotika komiksu: Komunikační strategie textovo-obrazového média“,

předložené k obhajobě v rámci studijního programu Sémiotika a filozofie komunikace doktorského studia na FHS UK

Cíl práce, její účel a směřování

Cíl práce je deklarován v Abstraktu a Úvodu práce jako ověření hypotézy, že „komunikace komiksového kódu se nezakládá v užívání ryze jedinečných typů znaků, ale v jedinečném užívání znaků, které jsou sdíleny napříč audiovizuálními, popřípadě obrazovo-textovými médii“ (s. 7), což je pak konkretizováno zaměřením na analýzu komponovaného umístění figury (komponu) v rámci fungování komiksového kódu. Toto východisko se jeví jako dostatečně široké a nosné, a zároveň analyzovatelné tak, aby bylo lze zvážit veškeré souvislosti a varianty, v nichž se daný jev může vyskytovat. Práce se tedy jeví jako dobře zacílená.

Účel pak je po právu širší: přispět k dosavadnímu spektru pokusů o analýzu komiksu z hlediska poměru specifičnosti autonomně-komiksových znaků a rysů na straně jedné a obecnějších rysů a znaků, vyskytujících se napříč celou sférou obrazově-textových druhů umění či médií.

Metodologie

Práce důsledně vychází ze sémiotického přístupu. Komiks i jiné obrazově-textové druhy umění či média chápe jako nosiče sdělení, které komunikují. Pracuje s ustálenými, prověřenými a dobře výkladově uchopenými pojmovými koncepty typu jazyk, kód, význam či struktura. Veškeré pojmosloví je užíváno zřetelně a odpovídá odbornému diskursu v oblasti intermediální naratologie.

Práce vyniká funkční kompozicí. Nedrží se mechanického zaklínadla kvalifikačních prací „nejdřív teorie, poté praxe“, ale dosavadní (teoretickou i historickou) odbornou literaturu k tématům zapouští do textu postupně. Nejsme tedy zahlceni výkladem teorie souhrnně hned na začátku, ale jednotliví teoretici vstupují do výkladu postupně, jednotlivě a vždy jen v rámci daného pojmového konceptu či zřetele. Práce si tak plynule drží rovnováhu mezi teoretickým abstrahováním a interpretací konkrétního materiálu. Díky tomu se dobře a plynule čte a výklad je vesměs srozumitelný, podložený a zacílení na dílčí téma je patrné.

Výklad sám o sobě je dobře zacílený. Z hlediska výsledné hutnosti si jen kladu otázku, zda všechny entity, jež jsou vykládány (jakkoli samy o sobě jsou vesměs zajímavé a vypovídající) do výkladu skutečně patří – zda třeba polemika mezi McCloudem a členy českého Centra pro studium komiksu ohledně sémantické role mezery (gutter) či boj komunistické moci proti bublinám v 50. letech vytvářejí funkční prvky výkladové mozaiky, anebo jsou jen zajímavostí. Podobně se z hlediska výkladové funkčnosti naskýtá celá řada dalších pasáží, třeba debata o smysluplnosti názvu „tartuská škola“ (s. 92) – k tomu, co z Lotmana je z hlediska tématu disertace podstatné, otázka oprávněnosti tohoto názvu myslím rozhodně nepatří.

Práce je tak poněkud výkladově rozkolísaná: často dokáže cílit na entity, které jsou zjevně výkladově podstatné a vytvářejí celek výsledné mozaiky, ale občas se výklad vydá k odbočkám a

periferiím, aniž by bylo modelovému čtenáři zřejmé, proč jsme tam vedeni. Teprve třetí kapitola, věnovaná konceptu komponu, dokáže být stabilně zacílená a výkladově koherentní; je dobře, že je tedy jádrem práce. Zúžené výkladové pole a zároveň i pečlivě shromážděný výkladový materiál zde nabízejí koncentrovaný a oborově přínosný výklad, který je zcela původní a jedinečný. V rámci výkladu zde také dostává autorka největší akademicko-kreativní prostor: už nemusí parafrázovat a shromažďovat či komentovat jiná pojetí, ale může nápaditě interpretovat, promýšlet a vyvozovat nosné závěry. Což pak už pokračuje i dále v lineárním toku textu. Rozsáhlý prostor, který zde dostává pojetí W. J. T. Mittella, je pro výklad přínosný a dává v celku práce smysl. A přínosné jsou i závěrečné autorčiny vizualizační schematizace, inspirované Morettiho kvantifikačními metodami.

Práce s odbornou literaturou

Práce je podložena dostatečným množstvím odborné literatury, a to v celé šíři témat, jimž se věnuje. Velmi dobře je zastoupena literatura k historii i teorii superhrdinského žánru stejně jako obecná literatura ke komiksu i obecná sémiotická teorie. Oceňuji, že při výběru podloží z dosavadní odborné literatury se autorka nerozbíhá k širším filosofujícím, ale obvykle jen letmo souvisejícím pracím. Dobře udělané jsou překlady citovaných anglicky psaných zdrojů, doprovázené uváděním originálního znění pod čarou. Oceňuji, že autorka z jinojazyčných zdrojů nenasává co nejrychleji využitelné informace, tvrzení atd., ale že věnuje pozornost i jazykovému ztvárnění a stylizačním nuancím, které pak usiluje adekvátně vyjádřit i ve svých překladových verzích. Jen výjimečně do práce pronikne v tomto ohledu nějaký lapsus, jako např. na s. 32 či 93, kde Tereza Arndt cituje ve svém překladu z Lotmanovy *Struktury uměleckého textu*, a v poznámce nabídne „originál“, který je ovšem slovensky; i slovenské vydání je nicméně překladem, Lotman danou knihu napsal rusky. Oproti tomu citace z Lotmanovy knihy *Universe of the Mind* v angličtině na místě jsou, protože tento anglický soubor textů žádný ekvivalent v původním jazyce nemá.

Styl a prezentace

V úvodových pasážích je práce stylizačně snad o něco vágnější a upovídanejší, než by bylo nutné. Není to vyložene rozptylující, ale z hlediska budoucího monografického publikování, jež by bylo vítané, se nabízí právě v těchto pasážích krátit poněkud gnómičké věty typu „Nejšířejí pojatá analýza komiksů nabízí mnoho cest, kterými se lze vydat, mnoho pohledů, ze kterých můžeme na komiks pohlížet, (...)“ (s. 12). Poté, co je příliš široký úvodový horizont překonán, už je práce zacílená a formulačně dosti precizní, až na výjimky typu zcela zbytečných vět i v úvodových pasážích následných kapitol: „Roland Barthes bezesporu patří mezi zásadní osobnosti francouzského filozofického myšlení nejen druhé poloviny 20. století“ (s. 52). No patří, ale to všichni víme. A k dohledávání toho, zda patří i jinam než do 2. poloviny 20. století, zas asi nebudeme mít dost esoterična.

V některých pasážích textu jemně škodí přílišná rychlost a žurnalističnost formulací: „Oproti neustálému opakování a nekonečné recyklaci tezí z *Jak rozumět komiksu* jsou však tyto dvě publikace v českém prostředí spíše zapomenuty“ (s. 18). Při vědomí, kolik lidí se v českém prostředí věnuje akademickému psaní o komiksu, nejde myslím opravdu mluvit o tom, že by se zde McCloudovy závěry recyklovaly nekonečně...

S faktem, že některé komiksové postavy disponují ustálenými českými jmennými ekvivalenty (Lidská pochodeň, Neviditelná žena), zatímco jiné i v našem prostředí drží původní anglické jméno (Iron Man, Green Lantern) se nejspíš nedá nic dělat, takže je na místě tento stav v práci kopírovat. Pro případné knižní vydání bych však doporučoval držet se co nejvíce původních jmenných verzí, protože míra jazykové domestifikace je u superhrdinských komiksových postav malá. Podobně by bylo myslím žádoucí upravit a omezit i míru vysvětlování. Např. vztažná vysvětlovací věta „předkládá příběh, ve kterém hrdinova nemesis, zmíněný Green Goblin, unese přítelkyni Petera Parkera, což je civilní jméno Spider-Mana, Gwen“ (s. 35) je pro disertační text namístě, protože ne každý akademik civilní jméno Spider-Mana zná; pro knižní vydání je však zbytečná, protože zájemce o dané téma toto civilní jméno bude znát zcela jistě. Naopak pro disertaci je myslím zcela zbytečné ono rozjednové souhrnné představování jednotlivých teoretiků; že „50. letech byl Barthes levicový intelektuál čerpající z marxistické teorie“ (s. 55) a že tehdy napsal *Mytologie* modelový čtenář disertace zcela bezpečně ví. Těmito odbočkami pak i vznikají zbytečné chyby: Barthesova kniha *Le Degré zéro de l'écriture* se nevyskytuje v češtině pod názvem „Nultý stupeň rukopisu“ (s. 55), ale *Nulový stupeň rukopisu*.

Celková koherence a akademická disciplinovanost

Jak plyne z výše uvedeného, práce především v první polovině postupně a zdlouhavě hledá a zakotvuje, čemu všemu se vlastně chce věnovat. Práce tak působí poněkud roztěkaně, jako by autorka teprve ohledávala nosná území a skládala dohromady cestu skrze zcela různorodé krajiny. Od třetí kapitoly už ale nasadí zřetelné zacílení a dynamicky směřuje k jádru disertačního tématu. Zde už čteme text, který je jednoznačně dynamický, produktivní, nápaditý a přínosný. Protože jde o valnou část práce, převáží pak dojem koherence i z hlediska celku.

Práci hodnotím jako pozoruhodnou, myšlenkově produktivní a originální; zcela splňuje nejen kritéria řemeslného, ale i tvůrčího provedení. **Jednoznačně ji doporučuji k obhajobě a navrhuji na základě této obhajoby přiznat Mgr. Tereze Arndt titul Ph.D.**

V Praze dne 15. 8. 2023

Prof. PhDr. Petr Bílek, CSc.